

Põllumajandustootjate jätkusuutlikkuse uuring

Sisukord

Uuringu eesmärk	2
Tulemused ja arutelu	2
Kokkuvõte	6

Jooniste loetelu

Joonis 1. Jätkusuutlike põllumajandustootjate osakaal tootjate koguarvust keskkonnameetmete, tavatootjate ja FADNi põllumajandustootjate üldkogumisse kuuluvate tootjate (Eesti keskmine) lõikes 2018. - 2019. aastal	3
Joonis 2. Jätkusuutlike põllumajandustootjate osakaal suurusgrupiti tootjate koguarvust keskkonnameetmete (koos meetme toetusega), tavatootjate ja FADNi põllumajandustootjate üldkogumisse kuuluvate tootjate (Eesti keskmine) lõikes 2019. aastal	5

Tabelite loetelu

Tabel 1. Meetme toetuse mõju jätkusuutlike tootjate osatähtsusele (%) suurusgruppide lõikes 2019. aastal	6
--	---

Lisade loetelu

Lisa 1. Üldkogumi esindatus meetmete lõikes, 2019

Lisa 2. Jätkusuutlike põllumajandustootjate osakaal tootjate koguarvust MAK 2007-2013 ja 2014-2020 keskkonnameetmete lõikes aastatel 2007-2019

Kasutatud kirjanduse loetelu

FADN, 2020. *Põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas*. Allikas: <https://pmk.agri.ee/et/FADN>

PMK, 2019c. *MAK 2014–2020 põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetmete hindamine sotsiaalmajanduse aspektist lähtudes 2018. aasta kohta*. Saku.

PMK, 2020c. *MAK 2014–2020 põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetmete hindamine sotsiaalmajanduse aspektist lähtudes 2019. aasta kohta*. Saku.

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Eesti maaelu arengukava 2014-2020 4. ja 5. prioriteedi hindamine

Uuringu eesmärk

Indikaatori "ettevõtjatulu" ja teiste majandusnäitajate analüüsi eesmärgiks oli välja selgitada, mil määral on MAK 2014–2020 keskkonnatoetused kokku ning iga toetus eraldi mõjutanud põllumajandustootjate tulutaset. Analüüsiti ka toetuste mõju ulatust põllumajandustootjate jätkusuutlikkusele, hinnates jätkusuutlike tootjate osakaalu vastavat toetust saanud ettevõtete koguarvust. Põllumajandustootjate jätkusuutlikkust on hinnatud eraldi iga keskkonnameetme kohta, keskkonnatoetusi taotlenud tootjate kohta kokku ja lisaks ka keskkonnatoetusi mittetaotlenud tootjate ning põllumajandussektori kohta keskmiselt (FADNi põllumajandustootjate üldkogumisse kuuluvad tootjad) aastal 2019.

Töö teostaja on Põllumajandusuuringute Keskuse maamajanduse analüüsi osakond, kontaktisik Ere Ploomipuu, ere.ploomipuu@pmk.agri.ee, Põllumajanduskeskkonna seire ja uuringute büroost.

Tulemused ja arutelu

Analüüsiks on kasutatud FADNi andmeid 2019. aasta kohta (FADN, 2020). Ettevõtjatulu jt. majandusnäitajate ning põllumajandustootjate jätkusuutlikkuse uuringu meetodika on esitatud [majandusnäitajate valdkonna uuringute meetodikate dokumendis](#). Üldkogumi esindatus on esitatud lisas (Lisa 1). Eesti põllumajandustootja kasutuses oli 2019. aastal keskmiselt 130 ha põllumajanduslikku maad. Keskmiselt 35% kasutatavast põllumajanduslikust maast oli omandis ja 65% renditud või muudel tingimustel kasutusele võetud. Keskmiselt 39% põllumajandusmaast oli teravilja, 44% söödakultuuride ning 14% õli- ja muude põllukultuuride all. Tootmisest kõrvale jäetud maad oli keskmiselt 3% kogu põllumajanduslikust maakasutusest. Enamus tootmisest kõrvale jäetud maast oli toetusõiguslik püsirohumaa, mida hoitakse heades põllumajandus- ja keskkonningimustes, kuid põllumajanduslikuks tootmiseks enam ei kasutata.

Põllumajandustootjate jätkusuutlikkus

Põllumajandustootja jätkusuutlikkuse hindamise aluseks on antud analüüsis võetud jätkusuutlikku arengut tagav brutolisandväärtuse¹ (BLV) tase tööjõu aastaühiku² (TJÜ) kohta. Jätkusuutlikku arengut tagava BLV arvestamisel on eeldatud, et põllumajandusettevõtte BLV peab katma konkurentsivõimelise palgataseme töötajatele (k.a omaniku ja tema pereliikmete tasustamata tööjõule) ja 5% ettevõtte põhivarade keskmisest väärtusest (v.a maa), mis on vajalik normaalseks taastootmiseks. Palgataseme baasiks on võetud 80% maakonna kõigi tegevusalade keskmisest tööjõukulust töötaja kohta aastas.

Keskkonnatoetuste saajate majanduslik jätkusuutlikkus meetmete lõikes

Jätkusuutlikkuse hindamiseks võrreldi iga ettevõtte tegelikku BLV taset TJÜ kohta arvestusliku jätkusuutlikkuse tasemega. Kui BLV tööjõu aastaühiku kohta on üle 80% jätkusuutlikkuse tasemest, siis on põllumajandusettevõtte jätkusuutlik. Kui aga BLV jääb alla 80% jätkusuutlikkuse tasemest, siis antud ettevõtte BLV tootmise tase TJÜ kohta ei taga jätkusuutlikku arengut. Analüüsi tulemuste kasutamisel tuleb kindlasti silmas pidada, et analüüsi on kaasatud ainult need põllumajandustootjad, kelle majanduslik suurus ehk standardkogutoodangu väärtus³ (SKT) oli üle 4000 euro. Seega väga

¹ Brutolisandväärtuse (BLV) arvutamiseks lisatakse kogutoodangu väärtusele toetuste (v.a investeeringutoetused) ja ettevõtlusega seotud maksude bilanss ning lahutatakse eri- ja üldkulud.

² Tööjõu aastaühik (TJÜ) on ühe töötaja täistööaeg, mis võrdub arvestuslikult 2 200 töötunniga aastas.

³ Ettevõtte standardkogutoodang arvutatakse standardtoodangu koefitsientide alusel lähtudes kasvatatavate põllumajanduskultuuride kasvupinnast ja loomade keskmisest arvust aruandeaastal.

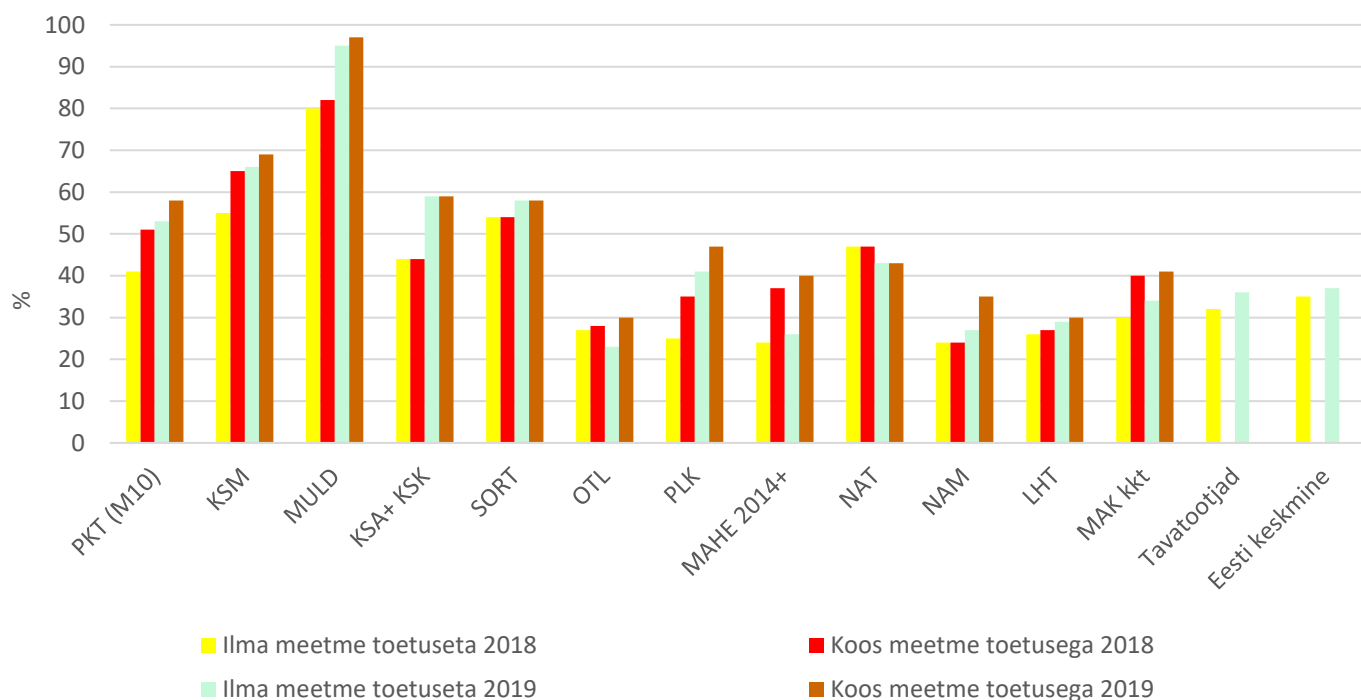
Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

väiksed majapidamised on analüüsis välja jäetud, kuid samas on hõlmatud valdav osa põllumajanduslikust tootmisest ja makstud keskkonnatoetustest.

Jätkusuutlike tootjate osatähtsuse hindamisel on eeldatud, et põllumajandusettevõtte BLV peab katma konkurentsivõimelise palgataseme kõikidele töötajatele (k.a omanikule endale ja tema pereliikmetele), kuid tavaliselt omanik iseendale ega teistele pereliikmetele ametlikult palka ei maksa. Eesti keskmine põllumajandustootja kasutas 2019. aastal keskmiselt 1,7 tööjõu aastaühikut ettevõtte kohta, millest 42% moodustas tasustamata tööjõud.

PKT tootjatest olid jätkusuutlikud 58% ja tavatootjatest 36% .

2019. aastal oli jätkusuutlike tootjate osakaal võrreldes 2018. aastaga peaaegu kõigis meetmegruppides suurenenud (Joonis 1), vähenenud vaid NAT tootjate hulgas. 2019. aastal oli jätkusuutlike tootjate osatähtsus kõige suurem (97% tootjate koguarvust) MULDA tootjate hulgas ning kõige väiksem (30% tootjate koguarvust) OTL ja LHT tootjate hulgas. Põllumajandusliku keskkonnatoetuse (PKT(M10)) tootjate seas oli jätkusuutlike tootjate osakaal 58%, KSM 69% ja MAHE tootjatel 40%.

Joonis 1. Jätkusuutlike põllumajandustootjate osakaal tootjate koguarvust keskkonnameetmete, tavatootjate ja FADNi põllumajandustootjate üldkogumisse kuuluvate tootjate (Eesti keskmine) lõikes 2018. - 2019. aastal (PMK, 2020c), (PMK, 2019c)

Võrreldes jätkusuutlike tootjate osakaalu tootjate koguarvust koos meetme toetusega ja ilma meetme toetuseta, siis

Madalaimad jätkusuutlike tootjate osakaalud olid loomapidajate hulgas – OTL ja LHT tootjatel 30% tootjate koguarvust.

SORT ja KSA+KSK tootjatel meetme toetus mõju ei avaldanud. MAK keskkonnatoetusi (MAK kkt) saanud jätkusuutlike tootjate osakaal tootjate koguarvust oli meetmete toetustega 7% suurem kui ilma meetmete toetusteta (vastavalt 41% ja 34%). Tavatootjate (keskkonnatoetusi mittetaotlenud tootjad) hulgas oli jätkusuutlike tootjate osakaal 36% (2018. a. 32%). Jätkusuutlike tootjate osakaal tootjate koguarvust meetmeti on aastate lõikes olnud varieeruv (Lisa 2). 2019. aastal avaldas meetme toetus jätkusuutlike tootjate osakaalule suuremat mõju MAHE 2014+ (14%), NAM (8%) ja OTL ning PKT(M10) (mõlemal 7%)

Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond: Euroopa investeringud maapiirkondadesse

tootjatel. Madalaimad jätkusuutlike tootjate osakaalud 2019. aastal olid loomapidajate seas – OTL ja LHT tootjatel 30% tootjate koguarvust.

Keskkonnatoetuste saajate majanduslik jätkusuutlikkus suurusgruppide lõikes

Põllumajandustootjad on nii tootmisstruktuuri kui ka suuruse poolest erinevad, seega võib eeldada, et nii jätkusuutlike tootjate osakaal kui ka meetme toetuse mõju ulatus tootjate jätkusuutlikkusele on suurusgrupiti erinev. Jätkusuutlike tootjate osakaalu hindamisel on MAK 2014–2020 keskkonnatoetusi taotlenud tootjad jagatud majandusliku suuruse alusel kolme gruppi:

väiketootjad – SKT 4 000€ - 25 000€ (klassid 3-5);

keskmise suurusega tootjad – SKT 25 000€-100 000€ (klassid 6-7);

suurtootjad – SKT üle 100 000€ (8-14);

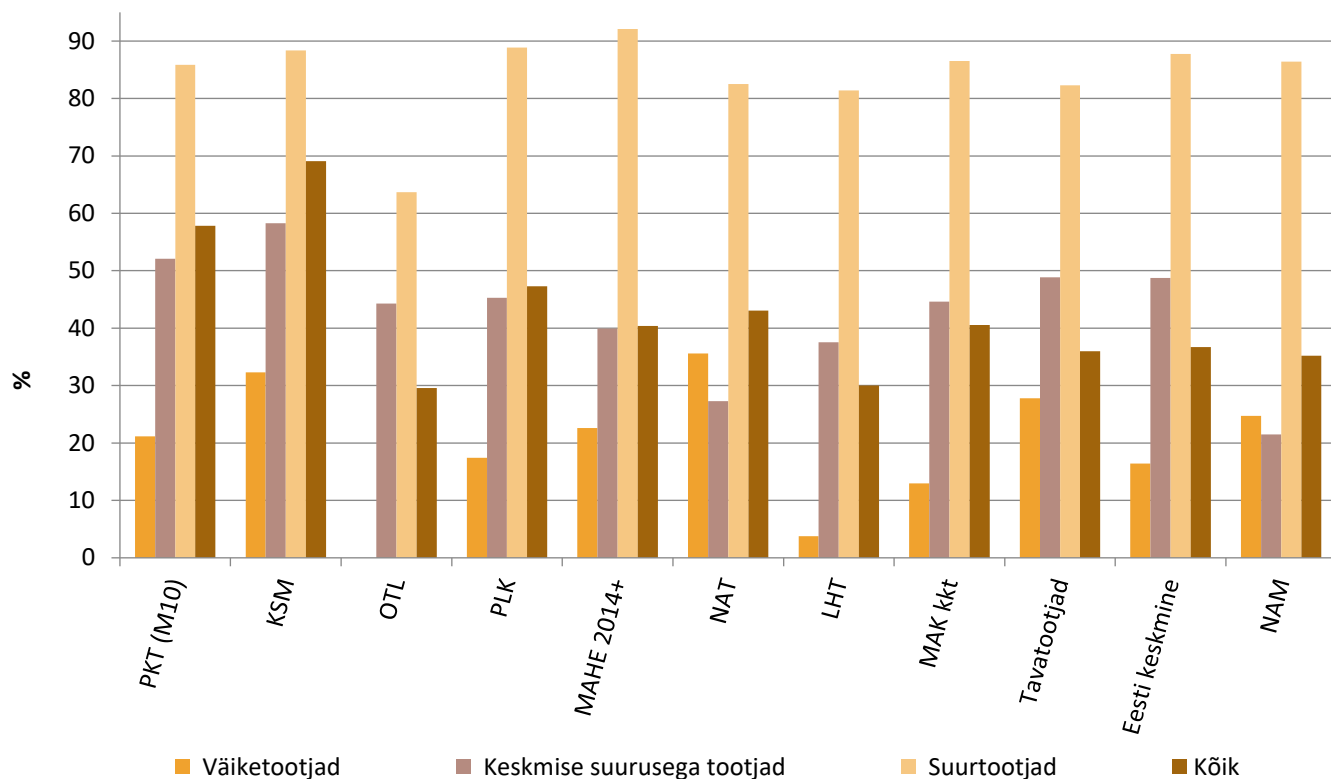
Kui grupis oli alla 5 ettevõtte, siis andmeid ei avalikustata (MULD, KSA+KSK, SORT). Sarnaselt varasemate aastatega oli ka 2019. aastal jätkusuutlike tootjate osakaal kõige suurem (64-92%) suurtootjate hulgas, väiketootjate hulgas oli neid sõltuvalt meetmest kuni 36% (Joonis 2). Väiketootjate hulgas oli jätkusuutlikke tootjaid kõige rohkem KSM (32%) ja NAT (36%) tootjate hulgas. Keskmise suurusega tootjate hulgas oli jätkusuutlikke tootjaid kõige rohkem KSM (58%) ja PLK (45%) tootjate hulgas. Jätkusuutlike tootjate osatähtsus kasvab koos ettevõtete suurenemisega.

Andmete analüüsimisel, lisaks keskmiste tulemuste väljatoomisele, on oluline tähele panna, et meetmega liitunute hulgas on tulemused suurusgrupiti oluliselt erinevad. 2019. aastal oli KSM toetust taotlenud tootjate hulgas jätkusuutlikke tootjaid 69% (ilma meetme toetuseta 66%), samas kui vaadata neid eraldi suurusgruppide lõikes, siis selgub, et suurtootjate hulgas oli neid 84%, keskmise suurusega tootjate hulgas – 56% ja väiketootjate hulgas – 32%.

Väiketootjatest olid jätkusuutlikud kuni 36%, suurtootjatest 64-92%. Jätkusuutlike tootjate osatähtsus kasvab koos ettevõtete suurenemisega.

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Joonis 2. Jätksuutlike põllumajandustootjate osakaal suurusgrupiti tootjate koguarvust keskkonnameetmete (koos meetme toetusega), tavatootjate ja FADNi põllumajandustootjate üldkogumisse kuuluvate tootjate (Eesti keskmine) lõikes 2019. aastal (PMK, 2020c)

Kui võrreldi jätkusuutlike tootjate osakaalu tootjate koguarvust koos meetme toetusega ja ilma meetme toetuseta, selgus, et meetme toetuse mõju erines oluliselt nii erinevate meetmete kui ka suurusgruppide lõikes. Meetme toetuse mõju jätkusuutlike tootjate osatähtsusele oli kõige suurem MAHE 2014+ (14%), NAM (8%), PLK ja OTL (65) ning MAK kkt (7%) tootjate puhul (Tabel 1)

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Tabel 1. Meetme toetuse mõju jätkusuutlike tootjate osatähtsusele (%) suurusgruppide lõikes 2019. aastal (PMK, 2020c)

Meede	Väiketootjad	Keskmise suurusega tootjad	Suurtootjad	Kõik
PKT (M10)	3,8	5,8	5,5	5,2
KSM	0,0	2,1	4,1	2,8
MULD	*	*	1,3	1,1
KSA+KSK	*	*	0,0	0,0
SORT	*	*	0,0	0,0
OTL	0,0	11,9	8,8	6,1
PLK	11,4	3,5	2,5	6,2
MAHE 2014+	10,2	14,3	24,5	14,0
NAT	0,0	0,0	0,0	0,0
NAM	12,3	0,0	0,0	7,9
LHT	1,2	0,9	1,4	1,2
MAK kkt	4,4	4,8	12,3	6,5

* - grupis on alla 5 ettevõtte, mistõttu andmeid ei avalikustata

Kokkuvõte

- FADN andmetel oli Eesti keskmise põllumajandustootja kasutuses 2019. aastal keskmiselt 130 ha põllumajanduslikku maad.
- Põllumajandusliku keskkonnatoetuse (PKT(M10)) tootjate seas oli jätkusuutlike tootjate osakaal 58%, KSM 69% ja MAHE tootjatel 40% tootjate koguarvust.
- 2019. aastal avaldas meetme toetus jätkusuutlike tootjate osakaalule suuremat mõju MAHE 2014+ (14%), NAM (8%) ja OTL ning PKT(M10) (mõlemal 7%) tootjatel. Madalaimad jätkusuutlike tootjate osakaalud 2019. aastal olid loomapidajate seas – OTL ja LHT tootjatel 30% tootjate koguarvust.
- Sarnaselt varasemate aastatega oli ka 2019. aastal jätkusuutlike tootjate osakaal kõige suurem (64-92%) suurtootjate hulgas.

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

LISA 1. ÜLDKOGUMI ESINDATUS MEETMETE LÕIKES, 2019 (PMK, 2020c)

	M10	KSM	MULD	KSA+KSK	SORT	OTL	PLK	MAHE 2014+	NAT	NAM	LHT	MAK kkt
Makstud summa, mln €	29,65	22,85	0,59	0,60	0,06	0,89	4,65	18,35	0,55	4,31	3,83	56,66
sh SKT < 4 000 €	0,97	0,14	0,00	0,00	0,00	0,22	0,61	0,34	0,12	3,94	0,20	5,56
sh SKT >= 4 000 € (üldkogum)	28,69	22,71	0,59	0,59	0,06	0,67	4,04	18,01	0,43	0,37	3,63	51,09
Toetust saanud ettevõtete arv	2 870	1 468	236	77	55	648	825	1 757	1 320	4 883	1 809	10 361
sh SKT < 4 000 €	718	19	2	9	10	358	340	197	725	4 565	450	5 966
sh SKT >= 4 000 € (üldkogum)	2 152	1 449	234	68	45	290	485	1 560	595	318	1 359	4 395
Ettevõtete arv valimis	295	239	47	9	9	34	37	169	56	30	187	522
Toetust saanud ettevõtete maakasutus, tuhat ha	597,8	492,4	158,9	15,2	15,9	38,4	92,5	199,7	113,2	51,4	230,7	794,1
sh SKT < 4 000 €	6,1	0,1	0,0	0,0	0,1	2,1	4,0	1,5	5,1	5,0	3,7	15,4
sh SKT >= 4 000 € (üldkogum)	591,7	492,3	158,9	15,2	15,9	36,3	88,5	198,3	108,1	46,4	226,9	778,7
Üldkogumi esindatus												
Toetust saanud ettevõtete kogu arvust	75%	99%	99%	88%	82%	45%	59%	89%	45%	7%	75%	42%
Maakasutusest	99%	100%	100%	100%	100%	94%	96%	99%	95%	90%	98%	98%
Makstud summast	97%	99%	100%	100%	94%	76%	87%	98%	79%	9%	95%	90%

LISA 2. JÄTKUSUUTLIKE PÕLLUMAJANDUSTOOTJATE OSAKAAL TOOTJATE KOGUARVUST MAK 2007-2013 JA 2014-2020 KESKKONNAMEETMETE LÕIKES AASTATEL 2007-2019 (FADN, 2020; PMK 2020u; PRIA 31.01.2021 andmetel)

Jätksuutlike põllumajandustootjate osakaal tootjate koguarvust keskkonnameetmete lõikes (ilma meetme toetuseta), %

Meede	MAK 2007 - 2013									MAK 2014-2020			
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018**	2019
Ebasoodsamate piirkondade toetus (2.1)	38	36	31	43	42	39	34	29					
NATURA 2000 toetus põllumajandusmaale (NAT)	35	43	42	57	50	35	48	35	41	28	28	47	43
Keskkonnasõbraliku majandamise toetus (KSM)	39	31	25	64	65	67	54	50	61	39	66	55	66
Mahepõllumajandusliku tootmise toetus (MAHE 2007+)	12	27	24	31	33	32	24	24	24	25	45		
Ohustatud tõugu looma pidamise toetus (OTL)	32	26	32	40	31	30	34	29	31	22	29	27	23
Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus (PLK)	31	36	36	37	33	33	37	21	27	32	44	25	41
Loomade karjatamise toetus LKT (2.4)				34	29	32	30	24	23				
Kiviaia taastamise toetus KIA (2.5.1)							34						
NATURA 2000 toetus erametsamaale (NAM)	52	51	42	47	60	35	54	25	34	21	21	24	27
MAK 2007-2013 2. telje tootjad	28	22	19	36	36	36	29	28	30				
MAK 2007-2013 ja 2014-2020 keskkonnatoetused (MAK kkt)										22	40	30	34
Põllumajanduse keskkonna- ja kliimatoetus (M10; PKT)										33	53	41	53
Piirkondliku mullakaitse toetus (MULD)										71	95	80	95
Keskkonnasõbraliku aianduse toetus (KSA+KSK)										28	12	44	59
Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus (SORT)										66	28	54	58
Mahepõllumajandusele ülemineku ja mahepõllumajandusega jätkamise toetus (MAHE 2014+)										20	8	24	26
Mahepõllumajandusele ülemineku toetus (M11.1; MAHE üle)										19	67	*	*
Mahepõllumajandusega jätkamise toetus (M11.2; MAHE jätk)										20	36	*	*
Loomade heaolu toetus (LHT)										20	39	26	29

* MAHE toetust on analüüsitud koos, kuna enamus tootjaid on jätkajate grupis M11.2

** 2018.a. tulemusi on korrigeeritud võrreldes 2020. aastal teostatud analoogse analüüsiga

Jätkusuutlike põllumajandustootjate osakaal tootjate koguarvust keskkonnameetmete lõikes (koos meetme toetusega), %

Meede	MAK 2007 - 2013									MAK 2014-2020			
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018**	2019
Ebasoodsamate piirkondade toetus (2.1)	41	38	33	47	43	40	39	33					
NATURA 2000 toetus põllumajandusmaale (NAT)	39	47	42	58	50	39	54	37	43	28	28	47	43
Keskkonnasõbraliku majandamise toetus (KSM)	45	35	29	68	69	70	59	59	64	51	71	65	69
Mahepõllumajandusliku tootmise toetus (MAHE 2007+)	35	33	29	42	45	41	33	36	34	45	61		
Ohustatud tõugu looma pidamise toetus (OTL)	33	40	33	41	31	30	34	29	33	28	32	28	30
Poolloodusliku koosluse hooldamise toetus (PLK)	51	58	49	50	46	39	51	29	37	37	52	35	47
Loomade karjatamise toetus LKT (2.4)				35	33	33	33	26	24				
Kiviaia taastamise toetus KIA (2.5.1)							63						
NATURA 2000 toetus erametsamaale (NAM)	52	51	43	50	60	42	54	27	34	21	21	24	35
MAK 2007-2013 2. telje tootjad	39	36	30	45	43	44	38	37	36				
MAK 2007-2013 ja 2014-2020 keskkonnatoetused (MAK kkt)										32	47	40	41
Põllumajanduse keskkonna- ja kliimatoetus (M10; PKT)										42	58	51	58
Piirkondliku mullakaitse toetus (MULD)										71	100	80	97
Keskkonnasõbraliku aianduse toetus (KSA+KSK)										28	12	44	59
Kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus (SORT)										66	28	54	58
Mahepõllumajandusele ülemineku ja mahepõllumajandusega jätkamise toetus (MAHE 2014+)										37	46	37	40
Mahepõllumajandusele ülemineku toetus (M11.1; MAHE üle)										88	67	*	*
Mahepõllumajandusega jätkamise toetus (M11.2; MAHE jätk)										36	47	*	*
Loomade heaolu toetus (LHT)										20	41	27	30
Tavatootjad	32	24	27	33	28	32	37	28	37	31	42	32	36
Eesti keskmine	39	31	29	36	37	36	35	32	32	31	42	35	37

* MAHE toetust on analüüsitud koos, kuna enamus tootjaid on jätkajate grupis M11.2

** 2018.a. tulemusi on korrigeeritud võrreldes 2020. aastal teostatud analüüsiga